

8 - 9 - SINFLARDA TURLI KASBLARGA OID FRAZALI FE'LLARNI O'RGATISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Andayeva Feruza Abdushukur qizi

Aniq ijtimoiy fanlar universiteti

Annotatsiya. Mazkur maqolada 8–9-sinf ingliz tili darslarida kasblarga oid frazali fe'llarni o'rgatish metodikasini takomillashtirish masalalari yoritiladi. Frazali fe'llar ingliz tilining eng murakkab, lekin eng ko'p qo'llaniladigan leksik birliklaridan biri hisoblanadi. Ularni o'quvchilarga samarali o'rgatish nafaqat lug'at boyligini oshiradi, balki real hayotiy va kasbiy muloqot ko'nikmalarini ham shakllantiradi. Maqolada frazali fe'llarning nazariy asoslari, 8–9-sinflarda mavjud o'qitish muammolari hamda zamonaviy metodik yondashuvlar keng tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: frazali fe'l, kasbiy ta'lim, ingliz tili metodikasi, kommunikativ yondashuv, 8–9-sinf, lingvodidaktika.

Abstract. This article focuses on improving the methodology of teaching profession-related phrasal verbs in English lessons for 8th–9th grade students. Phrasal verbs are considered one of the most complex yet frequently used lexical units in the English language. Effective teaching of these units not only enriches students' vocabulary but also develops their real-life and professional communication skills. The article analyzes the theoretical foundations of phrasal verbs, existing challenges in teaching them in grades 8–9, and modern methodological approaches.

Keywords: phrasal verb, vocational education, English teaching methodology, communicative approach, 8–9 grade, linguodidactics.

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы совершенствования методики обучения фразовым глаголам, связанным с профессиями, на уроках английского языка в 8–9 классах. Фразовые глаголы считаются одной из наиболее сложных, но часто используемых лексических единиц английского языка. Их эффективное обучение не только расширяет словарный запас учащихся, но и формирует навыки реального жизненного и профессионального общения. В статье анализируются теоретические основы фразовых глаголов, существующие проблемы их преподавания в 8–9 классах, а также современные методические подходы.

Ключевые слова: фразовый глагол, профессиональное обучение, методика преподавания английского языка, коммуникативный подход, 8–9 класс, лингводидактика.

Kirish

Ingliz tilini o‘qitish jarayoni bugungi kunda faqat grammatik qoidalarni o‘rgatishdan iborat emas, balki o‘quvchilarda real kommunikativ kompetensiyani shakllantirishga qaratilgan. Ayniqsa, 8–9-sinflarda o‘quvchilar tilning asosiy grammatik tuzilmasini o‘zlashtirgan bo‘lib, endi murakkab leksik birliklar bilan ishlash bosqichiga o‘tadilar. Shu jarayonda frazali fe’llar alohida ahamiyatga ega. Ular ingliz tilining tabiiy nutqida juda ko‘p qo‘llanadi, biroq ma’nosi doimo to‘g‘ridan-to‘g‘ri emasligi sababli o‘quvchilar uchun qiyinchilik tug‘diradi. Ayniqsa kasbga oid frazali fe’llar o‘quvchilarning kelajakdagi kasbiy faoliyatiga tayyorgarlik ko‘rishda muhim rol o‘ynaydi.

Frazali fe’llarning nazariy asoslari

Frazali fe’llar ingliz tilining o‘ziga xos leksik qatlamini tashkil etadi va ular fe’l hamda postpozitsiya (up, down, out, in, off va boshqalar) birikmasidan hosil bo‘ladi. Bu birikma natijasida yangi ma’no yuzaga keladi, bu ma’no ko‘pincha komponentlarning alohida ma’nolaridan farq qiladi.

Masalan:

- *take off* – uchmoq yoki yechmoq
- *carry out* – amalga oshirmoq
- *look after* – g‘amxo‘rlik qilmoq
- *set up* – tashkil etmoq

Bu birliklarning eng muhim xususiyati ularning idiomatik tabiatga ega ekanligidir. Ya’ni, ularni so‘zma-so‘z tarjima qilish orqali to‘liq ma’no anglab bo‘lmaydi. Frazali fe’llarning yana bir muhim jihati — ularning kontekstga juda bog‘liqligidir. Bir xil frazali fe’l turli vaziyatda turli ma’noni anglatishi mumkin. Bu holat o‘quvchilarning o‘rganish jarayonini murakkablashtiradi.

Kasbga oid frazali fe’llar esa maxsus professional vaziyatlarda ishlatiladi.

Masalan:

- tibbiyot sohasida: *carry out an operation, check up on a patient*
- ta’lim sohasida: *hand in assignments, go over mistakes*
- biznes sohasida: *set up a company, take over management*

- texnika sohasida: *fix up equipment, break down system*

Bunday birliklar o'quvchilarga real hayotiy kasbiy muloqotni o'rgatishda muhim vosita hisoblanadi.

8–9-sinflarda frazali fe'llarni o'qitish muammolari

Amaldagi ta'lim jarayonini tahlil qilganda, frazali fe'llarni o'qitishda bir qator tizimli muammolar mavjudligi aniqlanadi. Birinchidan, ko'plab o'qituvchilar frazali fe'llarni yodlash asosida o'rgatadi. Bu usul qisqa muddatli natija bersada, uzoq muddatda samarali emas, chunki o'quvchilar ularni kontekstda qo'llay olmaydi. Ikkinchidan, dars jarayonida kasbiy yo'naltirilgan misollar yetarli darajada qo'llanilmaydi. Natijada o'quvchilar o'rgangan frazali fe'llarini real hayot bilan bog'lay olmaydi. Uchinchidan, interaktiv metodlar yetishmasligi kuzatiladi. Ko'p darslar an'anaviy tarzda o'tadi, bu esa o'quvchilarning faolligini kamaytiradi.

Shuningdek, o'quvchilar quyidagi qiyinchiliklarga duch keladi:

- frazali fe'llarni oddiy fe'llardan farqlay olmaslik
- gap tuzishda ularni to'g'ri qo'llamaslik
- kasbiy kontekstni tushunmaslik
- lug'atni amaliy nutqda ishlata olmaslik

Darsliklarda ham real hayotiy va kasbiy vaziyatlar yetarli darajada aks etmaganligi bu muammoni yanada kuchaytiradi.

Metodikani takomillashtirish yo'llari

Frazali fe'llarni samarali o'rgatish uchun zamonaviy pedagogik yondashuvlarni joriy etish zarur. Eng samarali yondashuvlardan biri bu kommunikativ metoddir. Bu metodga ko'ra, til o'rganish asosiy maqsad emas, balki muloqot vositasi sifatida qaraladi. O'quvchilar frazali fe'llarni dialoglar va real vaziyatlarda qo'llash orqali o'rganadi. Kontekstual o'qitish ham muhim ahamiyatga ega. Har bir frazali fe'l alohida so'z sifatida emas, balki ma'lum bir kasbiy vaziyat ichida berilishi kerak. Bu o'quvchining tushunishini osonlashtiradi va eslab qolish darajasini oshiradi. Rol o'yinlari (role-play) usuli ham samarali hisoblanadi. Masalan, shifokor va bemor o'rtasidagi suhbat, o'qituvchi va o'quvchi dialogi yoki biznes uchrashuvlari orqali frazali fe'llar amaliy qo'llanadi. Shuningdek, loyihaviy ta'lim usuli o'quvchilarni mustaqil fikrlashga undaydi. “Mening kelajak kasbim” mavzusida loyiha tayyorlash jarayonida o'quvchilar frazali fe'llarni faol ishlatadi.

Raqamli texnologiyalarni qo'llash ham muhim:

- Kahoot, Quizlet, Wordwall platformalari

- interaktiv testlar
- video va audio materiallar
- mobil ilovalar

Bu vositalar o‘quvchilarning motivatsiyasini oshiradi va mustaqil o‘rganishni rivojlantiradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, 8–9-sinflarda kasbga oid frazali fe’llarni o‘qitish metodikasini takomillashtirish zamonaviy ta’lim tizimining eng muhim va dolzarb yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Bugungi kunda ingliz tilini o‘qitishda asosiy e’tibor o‘quvchilarning grammatik bilimlarini shakllantirish bilan birga, ularning real kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga qaratilmoqda. Shu nuqtai nazardan frazali fe’llar, ayniqsa kasbiy sohalarga oid birliklar, o‘quvchilarning kelajakdagi kasbiy faoliyatiga bevosita tayyorlovchi muhim lingvistik vosita sifatida xizmat qiladi.

An’anaviy yodlashga asoslangan yondashuv esa bu jarayonda yetarli samaradorlik bermaydi, chunki u o‘quvchilarda bilimni amaliy qo‘llash ko‘nikmasini to‘liq shakllantira olmaydi. Shuning uchun ta’lim jarayonida kommunikativ, kontekstual va interaktiv metodlarga asoslangan zamonaviy yondashuvlarni keng joriy etish zarur. Bunday yondashuvlar o‘quvchilarning faolligini oshiradi, ularni real hayotiy va kasbiy vaziyatlarga yaqinlashtiradi hamda frazali fe’llarni tabiiy nutq jarayonida qo‘llash imkonini beradi. Natijada o‘quvchilar nafaqat nazariy bilimga ega bo‘ladi, balki ingliz tilida kasbiy muloqotni erkin, aniq va ishonchli tarzda amalga oshira oladigan amaliy ko‘nikmalarga ham ega bo‘ladilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ismoilov N. *Ingliz tilini o‘qitish metodikasi*. Toshkent, 2021.
2. Jo‘rayev A. *Zamonaviy pedagogik texnologiyalar*. Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
3. Hamroyev F. *Ingliz tili grammatikasi va leksikasi*. Toshkent, 2020.
4. Karimova D. *Xorijiy tillarni o‘qitishda kommunikativ yondashuv*. Toshkent, 2022.
5. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi. *Umumiy o‘rta ta’lim maktablari uchun ingliz tili o‘quv dasturi*. Toshkent, 2023.

